

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาวิถีการดำรงชีวิต ความทุกข์ยากเดือดร้อน ปัญหาด้านต่างๆที่กลุ่มหาบเร่แผงลอยประสบ รวมทั้งข้อเรียกร้องต้องการของคนเหล่านี้ เพื่อนำเสนอรูปแบบ แนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดระบบสวัสดิการและหลักประกันด้านต่างๆที่รัฐควรจะต้องจัดให้เหมาะสมและโดยทั่วถึง

การศึกษาปัญหาความยากจนของกลุ่มหาบเร่แผงลอยครั้งนี้มุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนจนเท่านั้น โดยเลือกสัมภาษณ์พ่อค้าแม่ค้าที่ขายของอยู่ข้างถนน ทั้งที่ตั้งประจำที่ เช่นล้อเคลื่อนที่ขายไปเรื่อยๆ หรือซื้อเตอร์ไฮด์บรรทุกอาหารเร่ขายไปตามจุดต่างๆ โดยดูจากลักษณะเป็นแผงขายของเล็กๆ มีโต๊ะวางขาย 1 ตัว หรือล้อเข็นเล็กๆเท่าๆ ขายคนเดียวไม่มีลูกจ้าง ใช้อุปกรณ์ไม่มาก ราคาถูก เช่นมีเพียงบีบต้มข้าวโพดและโต๊ะเล็กๆวางขาย สินค้าที่วางขายมีมูลค่าไม่มากเพราะคนจนมีเงินลงทุนน้อย วิธีการศึกษาใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมทั้งการร่วมสังเกตการค้าขายและการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมอาชีพของเขา แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอในลักษณะของการพรรณนาความ

สรุปผลการศึกษาได้ว่า กลุ่มหาบเร่แผงลอย จ.เชียงใหม่ ส่วนใหญ่มาจากเกษตรกรยากจนในชนบทปลูกข้าวได้น้อยไม่พอกิน ขายพืชผลไม่ได้ราคา หรือไม่มีที่ดินทำกิน มีหนี้สิน และเป็นชาวเขาที่มีที่ดินทำกินน้อยไม่สามารถเวียนกลับไปใช้ที่ดินเดิมได้อีกเพราะการประกาศเป็นเขตป่าอนุรักษ์ เมื่อไม่รู้จะไปหารายได้ที่ไหนจึงลงมาหากินในเมือง นอกจากนี้ยังมีคนตกงาน นักเรียนมัธยมปลายที่สอบเข้าเรียนต่อที่ไหนไม่ได้เพราะพ่อแม่ไม่มีเงินส่งเรียนต่อในมหาวิทยาลัยเอกชน หรือแม้กระทั่งจะเรียนมหาวิทยาลัยเปิดเช่นรามคำแหงก็ยังไม่สามารถส่งเสียได้ กรรมกรสูงอายุที่ถูกออกจากราน คนเหล่านี้มาค้าขายเล็กๆน้อยๆด้วยเงินทุนที่จำกัดรายได้น้อย ไม่นั่นนอน โอกาสที่เข้าถึงแหล่งทุนต่างๆมีจำกัด เพราะเงื่อนไขของทุนต่างๆมักไม่เอื้อต่อคนจนที่ไม่มีหลักทรัพย์ ไม่มีผู้ค้ำประกันกู้ นี่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กลุ่มหาบเร่แผงลอยต้องเข้าสู่วงจรการเป็นหนี้ซ้ำซาก ต้องกู้เงินจากนายทุนเงินกู้ระบบที่เสียดอกเบี้ยแพงถึงร้อยละ 20 ต่อเดือน และพอผ่อนใช้นั้นหมดก็กู้ใหม่อีกวนเวียนไม่สิ้นสุด ปัญหาต่างๆของคนเหล่านี้ยังมีความไม่มั่นคงปลอดภัยของที่อยู่อาศัยที่มักเป็นห้องเช่าเล็กๆอยู่อย่างแออัด ปัญหาที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากในการศึกษาของลูก เช่นการเข้ามารียนในเมือง ปัญหาสุขภาพ ที่สำคัญคือ เมื่อเจ็บป่วย คลอดลูก หรือประสบอุบัติเหตุ ต้องหยุดขาย ขายไม่ได้ ต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาลงทุนใหม่

ส่วนรูปแบบการแก้ปัญหาของคนเหล่านี้ เท่าที่พบเป็นการช่วยเหลือกันเองตามธรรมชาติของกลุ่ม เช่นเล่นแชร์ ซึ่งเป็นวิธีการออมเงินร่วมกันอย่างหนึ่ง ช่วยขายของแทน ไม่มีการรวมกลุ่มแก้ปัญหากันอย่างจริงจัง ไม่มีหน่วยงานของรัฐหรือ NGO เข้าไปให้การช่วยเหลือแต่อย่างใด แม้จะมีปัญหาเหมือนกัน เช่นการถูกไล่ที่เหมือนกัน แต่ก็รวมกลุ่มกันยากเพราะอยู่อย่างกระจัดกระจาย คงมีแต่ NGO เท่านั้นที่จะช่วยได้ เพราะเป็นหน่วยงานที่มีลักษณะคล่องตัวและสามารถเข้าถึงปัญหาได้มากกว่าหน่วยงานของรัฐ

ส่วนการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐนั้น มีปัญหาและอุปสรรคจากการที่อยู่อย่างผิดกฎหมาย เช่น ไม่มีบัตรประจำตัว ไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านมา ไม่มีข้อมูลและช่องทางที่จะติดต่อขอความช่วยเหลือ ไม่รู้ว่าจะติดต่อขอความช่วยเหลือจากใคร

เจ้าหน้าที่เทศกิจที่ดูแลหาเร่แผงลอยในเชียงใหม่มานานยืนยันว่า จำนวนหาเร่แผงลอยมีแต่จะเพิ่มขึ้น ทั้งจำนวนคนและจำนวนแหล่งพื้นที่ขาย สร้างปัญหาเกิดขวางทางจราจรมากที่สุด เพราะถนนในตัวเมืองเชียงใหม่แคบ ปัญหาการจัดเก็บขยะที่มีมากก็ไม่มีที่จะเอาไปทิ้งจนเน่าเหม็น แต่ขณะเดียวกันอาชีพนี้ก็มี ความสำคัญต่อชีวิตผู้คนในเมืองที่ได้มีแต่คนยากจนเท่านั้น หากยังรวมไปถึงคนมีฐานะดีด้วย ในแง่ของการได้รับความสะดวกสบายในการจับจ่ายสินค้าและบริการในราคาถูก ขณะเดียวกันก็ทำให้คนยากจนมีรายได้ เลี้ยงชีพ ไม่สร้างปัญหาและภาระให้กับสังคมต่อไป